

Θάνατος και Μεταθανάτια Ζωή στην Παλαιά Διαθήκη

/ [Πεμπτούσια](#)

Η μελέτη της κ. Ε. Παπαϊωάννου, για τη διδασκαλία της Παλαιάς Διαθήκης σχετικά με την ψυχή, συνεχίζει τη διερεύνηση των σχέσεων ψυχής και θανάτου στα κείμενα του αρχαίου Ισραήλ (προηγούμενο άρθρο: www.rempitousia.gr/?p=85150), προχωρώντας επιπλέον στην παράθεση των παλαιοδιαθηκικών αντιλήψεων για τη μετά θάνατον ζωή.

Στην απόδοση της νεφές ως «νεκρός» ή «νεκρός ανθρώπου», ο Μπρατσιώτης απορρίπτει την άποψη που θέλει μαζί με το σώμα να πεθαίνει και η ψυχή. Καταλήγει ότι: «εν τη χρήσει του όρου «ψυχή» προκειμένου περί του νεκρού ανθρώπου, υποφώσκει η πίστις του αρχαίου Ισραήλ εις την αθανασίαν της νεφές (εβρ. στο πρωτ.) και την δι' αυτής, ως της έδρας ου μόνον της φυσικής ζωής, αλλά και του ψυχικού και πνευματικού βίου και δη του και του «εγώ», επιβίωσιν της ανθρωπίνης προσωπικότητος.[78]»

Πηγή: commons.wikimedia.org

Πηγή: commons.wikimedia.org

Για την τεκμηρίωση των απόψεών του ο Μπρατσιώτης παραπέμπει στα έργα των F. Nötscer[79], E.F. Sutcliffe[80] και J.H. Otwell[81]. Παρόμοιες θέσεις με τις παραπάνω παίρνουν και άλλοι ερευνητές σύγχρονοι και παλαιότεροι[82]. Κοινή γραμμή όλων αυτών είναι ότι η Π.Δ. είτε άμεσα είτε έμμεσα περιέχει αναφορές για την μετά θάνατο ζωή. Η αλήθεια είναι ότι ακόμη και ορισμένοι ερευνητές που κινούνται σε καθαρά ιστορικοφιλολογικό επίπεδο, παρά τη γενικότερη επιφύλαξη που εκφράζουν αναφορικά με την πίστη σε μια μετά θάνατον ζωή στον αρχαίο Ισραήλ, φθάνουν στο συμπέρασμα ότι η εβραϊκή σκέψη αποδεχόταν την επιβίωση ενός μέρους του ανθρώπου μετά τον θάνατο, έστω και αν αυτό το μέρος δεν ήταν

καθόλου ικανοποιητικό[83].

Σύμφωνα με αυτήν την γραμμή, χωρία όπως τα Γεν. 25, 8-10, Αριθμ. 27,13, Δευτ. 32,50, τα οποία μιλούν για συγκαταρίθμηση του νεκρού Εβραίου στον λαό του Ισραήλ, δεν κάνουν λόγο για ενταφιασμό αλλά εκφράζουν την επιθυμία για συνύπαρξη με τους προγόνους μετά το θάνατο. Επίσης η Σεώλ, παρά το συχνά απαίσιο και σκιερό χαρακτήρα της, ήταν μια θέση της συνεχούς ύπαρξης με κάποια μορφή (Αριθμ. 16,30, Α΄ Βασ. 2,6). Χωρία όπως το Ιώβ 7,9 την περιγράφουν ως τόπο από τον οποίο δεν υπάρχει καμία επιστροφή. Αλλού πάλι εμφανίζεται μία θετικότερη επιβεβαίωση για τη ζωή μετά από το θάνατο, όπου βεβαιώνεται ο ευσεβής Ισραηλίτης ότι ο Θεός δεν θα εγκαταλείψει τις ψυχές των αγίων του στη Σεώλ, αλλά θα τους πάρει από αυτήν και θα τους εγκαταστήσει στη δόξα Του (Ψαλμ. 15,10, 48,16).

Η επικρατέστερη τάση στους κύκλους των παλαιοδιαθηκολόγων εμφανίζει σημαντικές διαφοροποιήσεις με αυτήν που περιγράψαμε μόλις παραπάνω. Η τάση αυτή στηρίζεται στην θέση ότι κατά την σημιτική και κατ' επέκταση παλαιοδιαθηκική ανθρωπολογία, δεν νοείται ζωή χωρίς το σώμα[84]. Ακόμη και για το κείμενο των Ο΄, το οποίο κατηγορήθηκε από πολλούς για την εισαγωγή αλλότριων προς την Π.Δ. εκδοχών της νεφές, παρατηρείται ότι στο κείμενό τους ότι η νεφές πουθενά δεν νοείται ως ύπαρξη ξεχωριστά από το άτομο στο οποίο ενυπάρχει. Πολύ περισσότερο δεν είναι καμία εξωτερική από το άτομο δύναμη, η οποία μπορεί να δρα ανεξάρτητα πριν και μετά τον θάνατο. Ακόμη και οι κάτοικοι της Σεώλ ποτέ δεν καλούνται νεφές[85]. Τις βασικές θέσεις από τις οποίες πηγάζει η τάση την οποία περιγράφουμε στην παρούσα συνάφεια, συμπυκνώνει ο καθηγητής κ. Καϊμάκης ως εξής: *«Στη θέση του δυαλισμού της ελληνικής φιλοσοφίας, που θέλει τον άνθρωπο να αποτελείται από σώμα και ψυχή, στην παλαιά Διαθήκη συναντάμε τις έννοιες του θανάτου και της ζωής. Ο άνθρωπος για τον Ισραηλίτη είναι μία ψυχοσωματική ενότητα. Ενώ το κέντρο της ζωής για τον αρχαίο Έλληνα είναι η ψυχή, για τον άνθρωπο είναι το σώμα.[86]»*

4.2. Η μετά θάνατον ζωή στην Π.Δ.

Στην εβραϊκή σκέψη ο υλικός κόσμος είναι η περιοχή φανέρωσης της αγαθότητας και της σχέσης του Θεού με το Ισραήλ[87]. Στην αρχαία ελληνική αντίθετα, ο υλικός κόσμος είναι στην καλύτερη περίπτωση άσχετος με την ουσία του ατόμου και της αθανασίας του. Στους Εβραίους, η σάρκα ήταν η περιοχή της θρησκευτικής σημασίας, της εθνικής διαφοράς, και της νομικής - υπό την εβραϊκή έννοια του νόμου- νομικής αυτοσυνειδησίας[88]. Ο αρχαίος γιαχβισμός άλλωστε δεν αναγνωρίζει κάποια εσχατολογική προοπτική, αλλά βλέπει στο θάνατο το τέλος του ανθρώπου[89]. Το ιδεώδες του αρχαίου Ισραηλίτη ήταν να πεθάνει

πλήρης ημερών, ευτυχισμένος και με πολλούς απογόνους όπως οι Πατριάρχες. Πέρα από αυτό δεν επιθυμούσε τίποτε. Όταν τύχαινε μακροβιότητας και ευημερίας, τότε θεωρούσε ότι ήταν ευλογημένος από το Θεό. Το μόνο που φοβόταν αυτός ο άνθρωπος ήταν ο πρόωρος θάνατος, τον οποίο προσπαθούσε να αποσοβήσει, παρακαλώντας τον Θεό. Ο νεκρός, σύμφωνα με αυτήν τη αντίληψη είναι μία αδύναμη οντότητα, την οποία ακόμη ο ίδιος ο Θεός παύει πια να φροντίζει. Το χέρι Του δεν μπορεί πια να την φθάσει εκεί που είναι.

Για μία τέτοια κατάσταση όπως ο θάνατος, δεν μπορεί Εκείνος να έχει κανένα ενδιαφέρον. Πράγμα που φανερώνουν οι ρητορικές ερωτήσεις του 87^{ου} Ψαλμού στ. 11-13: «Μη τοις νεκροίς ποιήσεις θαυμάσια; Ἡ ἱατροί ἀναστήσουσιν καὶ ἐξομολογήσονται σοι; Μη διηγῆσεται τις ἐν τάφῳ τὸ ἐλέός σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου ἐν τῇ ἀπωλείᾳ; Μη γνωσθῆσεται ἐν τῷ σκότει τα θαυμάσιά σου καὶ ἡ δικαιοσύνη σου ἐν γῇ ἐπιλελησμένη;». Σεὼλ ἐδὼ ἐκφράζεται ὡς «γῇ ἐπιλελησμένη», δηλαδή ὡς χώρα τῆς λησμονιάς.

Στο σημείο αυτό είναι ίσως απαραίτητο να παρατηρήσουμε το εξής: Σε αντίθεση με την έννοια της ψυχής στην οποία, όπως είπαμε σε προηγούμενη ενότητα, είναι πολύ δύσκολο να καταγραφεί κάποια χρονολογική εξέλιξη, στο θέμα της ζωής μετά θάνατον η επιστημονική έρευνα διακρίνει μία σαφέστερη εξέλιξη στις αντιλήψεις του Ισραήλ μέσα στο πέρασμα των αιώνων. Έτσι η παραπάνω απαισιόδοξη αντίληψη για την τύχη του ανθρώπου μετά τον θάνατο δεν ικανοποιεί τον ευσεβή Ισραηλίτη κυρίως για θεολογικούς λόγους. Με άλλα λόγια, μέσα από αυτή την αντίληψη για τον θάνατο δεν μπορούν να απαντηθούν σοβαρά υπαρξιακά του ερωτήματα. Πρέπει δηλαδή ο άνθρωπος που πεθαίνει να στερείται της παντοδυναμίας και της ευλογίας του Θεού;

[Συνεχίζεται]

[78] Ο.π., σ. 116

[79] *Altorientalischer und alttestamentlicher Auferstehungsglauben*, Würzburg 1926.

[80] "The Future Life in the Old Testament" στο *Scr.* 2 (1947, 1948).

[81] "Immortality in the Old Testament" στο *Enc.* 22, 1961.

[82] Πρβλ. A.A. Pfanstiehl, «The Old Testament and Future Life», στο *The Old Testament Student*, Vol. 3, No. 10 (Jun., 1884), σ. 389-392.

[83] John Pairman Brown, *Israel and Hellas* τόμ. 3, Berlin 2001, σ. 61.

[84] P. Heinisch, *Theologie des A.T.*, Bonn 1940, σ. 130-135.

[85] *TWzNT*, σ.621

[86] Δ. Καϊμάκη, *Η ανάσταση των νεκρών στην Παλαιά Διαθήκη*, σ. 210. Του ιδίου, *Θέματα Παλαιοδιαθηκικής Θεολογίας*, Θεσσαλονίκη 1999, σελ 133. Του ιδίου, *Οι θεσμοί της Παλαιάς Διαθήκης*, Θεσσαλονίκη 2000, σελ. 95.

[87] E. Urbach, *The Sages: Their Concepts and Beliefs*, Cambridge 1975, σ.198.

[88] D. Boyarin, *Carnal Israel: Reading Sex in Talmudic Culture*, Berkeley-Los Angeles 1993, σ.3.

[90] Δ. Καϊμάκη, *Η ανάσταση των νεκρών στην Παλαιά Διαθήκη*, σ. 211.